

Christophorus Eijssonius 21-6-1691 - 12-3-1745

Ter gedagtenisse van de Wel- Eerw-en Welgel-Heer Christophorus Eijssonius Eerst 11 jaren te Velge, daarna 16 jaren ijverig leeraar in deze gemeente gerust Den 12 maart 1745 in 55 jaar zijns ouderdoms

Eijssonius Gods trouwe knecht
Bedeckt dees zerk
So nuttig voor ons land
So dierbaar voor Gods kerk
Manmoedig voor Gods zaak
En tegen 's Satans rijk
Die na voltrokken strijd
Bij Godt leeft eeuwiglijk

Deze woorden staan te lezen op de steen voorin het koor rechts (vanuit de kerk gezien) naast de avondmaalstafel.

De stenen die behoren tot de familie Eijssonius behelzen nog twee stuks, namelijk van zijn vrouw Gesina Catalina Elama en hun zoon Rudolphus.

Rudolphus Eijssonius, geboren 29 december 1730, gestorven den 3 maart 1738

Mijn olderen troost,
vreugd'en eer,
waar ik in mijn leven,
nu is haar hoop,
dat hij den Heer,
den hemel heeft gegeven

Het grafschrift van G.C. Elama:

Ter gedachtenisse van juffrouw Gesina Catalina Elama, vrou van de weleerw heer Christophorus Eijssonius, gerust den 3 janu 1745 in 45ste jaar hares ouderdoms

Hier rust, o Finsterwolds gemeente
Uw vrome leeraress gebeente
Uw leeraars lust
Haar kinders kroon
Op aarde, dog nu voor de throon

Christophorus wordt geboren, op zondag 21-06-1691 gedoopt in de A kerk te Groningen en jongste in het gezin van Rudolphus Eijssonius en Engelina Sparringa. (Getrouwd 16-04-1679)

Over de kinderjaren van Christophorus is weinig bekend, geboren in de stad Groningen, gedoopt in de A kerk. Hij is het jongste kind in het gezin Eijssonius, hij heeft 3 broers en 2 zussen, er is nog een zusje vlak na de geboorte overleden.

* Geboortedata en sterfdata, voor zover bekend van de kinderen Eijssonius.

Elisabeth 1680

Uco 1681-voor 1746, dan hertrouwt zijn weduwe.

Henricus 1683 - 1742

Theodorus 1686

Allegonda 1688- 1688

Allegonda 1689-1768

Christophorus 1691-1745

Christophorus is 15 jaar als zijn vader overlijdt. Net op de overgang van Latijnse school naar de universiteit. In Christophorus' lijkrede staat dat, hoewel hij al vroeg van zijn vader beroofd is, zijn moeder en grootmoeder hem gelovig hebben opgevoed en dat hij al in zijn studententijd Jezus aannam als zijn Heer.

In 1707 is de inschrijving op de universiteit van Leiden. Hij studeert onder Anth. Hulsius, professor in de heilige godgeleerdheid, Hebreeuwse talen bij D. Everh. van der Hoogt, in Leiden studeert hij ook bij de vermaarde prof. J.A. Mark, waarna hij met lof tot kandidaat wordt aangenomen.

Als de familie, zoals bij Christophorus, nogal wat sporen heeft achtergelaten d.m.v. geschriften kun je een beeld krijgen hoe hij zijn jeugd heeft doorgebracht, in wat voor kringen hij zich begeven heeft.

Zijn grootvader, Henricus Eijssonius, 1620- 1690 in leven hoogleraar anatomie te Groningen, heeft hij nooit gekend.

Henricus begint zijn studietijd met de studie wijsbegeerte, hij switcht naar geneeskunde. In 1645 is hij buitengewoon hoogleraar in de anatomie, daarbij studeert hij natuurkunde en bekleeft het hoogleraarschap fysica vanaf 1664. Henricus trouwt met Elisabeth Brongersma, zij krijgen 4 kinderen, Wemele, Petrus, Annetjen en de jongste is Rudolphus. Na Elisabeth's dood hertrouwt Henricus met Sophia Wedda, uit deze verbintenis worden geen kinderen geboren.

De zonen studeren, de studierichtingen geneeskunde, rechten en godgeleerdheid zijn favoriet.

* In 1600 wordt melding gemaakt dat op de synode een Eisonius van Wagenborgh, Utrechtse rector van de latijnse school aanwezig is.

* In 1608 is Julius Eisonius, proponent te Sijderveld/Everdingen, hij wordt een jaar later beroepen in Lexmond en neemt het beroep aan.

Omdat het toch wel zeer uitzonderlijk is om binnen een jaar te veranderen wordt hiervan melding gemaakt in de analen van de synode "Is mede die vergaderinge verschene, Julius Eisonius, predicant tot Sijdervelt, vertoene den broederen een beroepbrief waermede die van Lexmond hem tot haren kerckendiener aan sochten. Heeft met enige redenen ontdect, waerdoor hij genootsaekt worden hem soo haeste te veranderen alsdat sijn gagie seer sober was, waerop hij hem met sijn familie in diese seer grote duerte gantsch niet en conde bedragen..."

Vertaald staat er dat hij het beroep heeft aangenomen omdat er in Sijderveld te weinig geld beschikbaar is om hem en zijn gezin in deze dure tijd te onderhouden .

Julius Eisonius ab Huisinga gaat in 1657 met emeritaat.

Deze Julius noemt zich dus later Huisinga, ook wel Huisinga van Wagenborch.

Of hij familiebanden met Christophorus Eijssonius heeft is zeer goed mogelijk maar niet met zekerheid te zeggen.

Vader Rudolphus, gedoopt op 01-02-1655 studeert in Groningen oude letteren, wijsbegeerte en botanie. Als student is hij in 1672 betrokken bij de verdediging van de stad Groningen (beleg van Groningen). Vanaf 1679 geeft hij les in letteren op de Latijnse school, deze betrekking vervult hij nog als in 1695 de Staten hem tot professor in de botanie bevorderen. Hij blijft studeren en legt zich toe op de geneeskunde en anatomie, de ontledkunde. Ook daarin geeft hij les en schrijft in 1699 een

gedrukt manifest waarin hij aankondigt om op dieren microscopisch onderzoek te verrichten naar de spijsverteringsorganen bij gebrek aan lijken. Strijdbaar was deze man zeker wel; omdat hij geen oefenmateriaal krijgt voor zijn studenten verricht hij eens in een les sectie op een hond. De Groninger universiteit had zelden lijken, deze werden betrokken uit Amsterdam, dus bij gebrek aan beter heeft prof. Eijssonius een hond genomen om de anatomie aanschouwelijk te maken. Commentaar genoeg: "dat is toch geen manier van doen, zo'n les is goed voor een dienstmaagd niet voor studenten!

Zijn carrière neemt een vlucht als "de H.H.van Stad en Lande professor Eijssonius tot ordinarius professor hebben aangesteld en deszelfs tractement met 200 gld jaarlijx verbeterd, mits hij mede Chemiam en Anatomiam doceerde." Hij werd niet direct in de medische faculteit opgenomen dat gebeurde eerst 13 maart 1705. In 1705 werd hij gewoon hoogleraar in de anatomie, helaas hebben weinig studenten college bij hem mogen volgen want hij stierf op 25 november van dat jaar. Hij wordt 50 jaar oud en laat een weduwe en 4 kinderen achter.

Moeder Engelina Sparringa, afkomstig uit een welgesteld en intellectueel milieu.

Zij is de dochter van Alegonda Middendorp en Uco Sparringa, advocaat en secretaris in Ost Friesland, op vele reizen vergezelt hij de landgraaf en geëngageerden bij hun pogingen om eenheid in de provincie te brengen en krijgshandelingen af te wenden. Op 7 okt. 1653 is hij ingeschreven als juridisch student op de universiteit van Franeker.

Uco heeft als enige van zijn broers en zussen de naam van zijn moeder aangenomen. Zijn vader heet nl. Cirtko Eerdts van de Soltborg en moeder Houwe Sparringa .

Houwe is de oudste dochter van Uco Sparringa, die geboren is op het Steenhuis Sparringa in Bunderhee.

Oude Uco kon niet zo best met zijn schoonzoon door één deur want hij liet het Steenhuis na aan zijn tweede dochter Tyada. De naamgeving van Uco junior kan beschouwd worden als zoenoffer en zekerstelling van de familienaam.

Er is nog een verhaal om beter te begrijpen uit wat voor een milieu Engelina en dus ook Christophorus afkomstig is.

De overgrootmoeder, Houwe Sparringa is in beeld geweest als tweede vrouw van Ubbo Emmius van Greetiel. Wel bekend als de geschiedschrijver.

Toen de Embder burgemeestersdochter Theda Tjabbern, de eerste vrouw van Ubbo Emmius in het kraambed overleed na de zware bevalling van hun tweede (dodgeboren) kind, bleef Ubbo diepbedroefd achter met het éénjarig zoontje Emmo Ubben. Na 2 jaar aanmodderen met oppas en huishoudelijke hulp, schreef hij in 1585 een brief aan twee vrienden om voor hem op zoek te gaan naar een huwelijkskandidaat in Ost Friesland. Zij voldeden aan het verzoek en kwamen uit bij Uco Heuwen van Aijlingewehr, genaamd Sparringa die een rijke erfdochter had, Houwe.

Uco was een zwager van Frouwe Tjabbern, de tante van Theda en weduwe van de overleden burgemeester van Norden, Rentko Heuwen van Aijlingewehr, zich noemende Crumminga.

De koppelingpoging slaagde echter niet, de ouders van Houwe geven geen toestemming.

Mogelijk zijn de volgende redenen hiervoor aan te geven.

* Ubbo was zich gaan interesseren voor het calvinisme, wat vreemd overkwam in het overwegend Luthers Ost Friesland.

* Al 26 jaar was Ubbo betrokken bij een slepende erfeniskwestie, zg. Erbauseinandersetzung, dit is een niet te vertalen woord wat inhoudt dat de erfenis gedeeld wordt met verschillende mensen en dat iedere comparant evenveel zeggenschap heeft over de activa, zodat er met veel moeite en discussie soms een deling gemaakt kan worden. Deze erbauseinandersetzung behelst de nalatenschap van Uco's broer Rentko. Zijn weduwe Frouwe, Uco en eerst Theda maar nu Ubbo als aangetrouwde neef meenden recht te hebben op de erfenis.

* Ubbo als ost fries was niet erg gecharmeerd van Graaf Enno van Cirksena die de macht in handen wilde krijgen in Ost Friesland, Uco zat wel in het grafelijke kamp. Daarbij komt dat de zus van

Houwe, Tyade gaat trouwen met Petrus Ficus, raadsheer en opvoeder/leermeester van Graaf Enno's kinderen.

Houwe trouwt uiteindelijk met de rebelse Cirtko Eerts von der Soltborg van Holtgaste, een bijna buurman en heeft alleen 15 grazen land als haar bruidsschat, Tyade krijgt de Ukeborg en het Steinhaus In Bunderhee.

Cirtko en Houwe gaan wonen op de Soltborg vlak bij de Ems in Holtgaste

In de oude(oudste van Rheiderland) kerk van Holtgaste is de grafsteen van Cirtko en Houwe nog te bezichtigen.

Christophorus is een deftige vorm van de prachtige oude naam Cirtko

Als Edzardus Sparringa, de broer van Engelina, trouwt met Waldrickje Waldrix op 12-09-1694 is wed. Alegonda Sparringa, aanwezig als getuige samen met haar dochter Engelina en eheman Rudolphus Eijssonius én met haar zoon Jacobus Sparringa met zijn vrouw Anna Margarieta Sibinga. Edzardus is predikant te Bonda(=Bunde), en Jacobus is predikant in Midwolda. Engelina's broers zijn dus beide dominee.

Als algemeen getuige is aanwezig Gerardus Gramsbergen, die predikant in Nieuw Beerta is. Gerardus is vader van Vincent Gramsbergen, schoolmeester en koster in Finsterwolde, hij is degene die zo mooi de doop-, huwelijks- en sterfboeken bijhield, en zo nu en dan een persoonlijke aantekening maakte.

De gegevens van het gezin Sparringa, geboorte data en partners

±1635 Uco Sparringa en ? Alegonda Middendorp

* ? Engelina en Rudolphus Eijssonius

* 1664 Jacobus en Anna Margarieta Sibinga

* 1669 Edzardus en Waldrikje Waldrix

Christophorus trouwt met Gesina Catalina Elama.

In de boeken van de A kerk staat het zo: *Saturni den 28 Augustus 1728 Christophorus Eijssonius, predicant tot Felgen ps (= present); ende Gesina Catalina Elama beyde van Groningen, pro qua (= in aanwezigheid van..., dus getuige)de chirurgijn Majoor Radijs als neve. In de kantlijn: met belastinge tot Velge*

Neve betekent hier naaste. Majoor Radijs is geen neef.

Majoor Radijs is Wolter Radijs. Hij is de tweede man van tante Gezina Elama, eerder getrouwd met Johannes Barlinckhoff, medicinae doctor.

Gezina Elama is ordinaris stadts boekdrukkersche, uitgever. Zij heeft de publicaties van broer Henricus Eijssonius uitgegeven.

Gezina Catalina is dochter van Johan Elama, mede lid der gesworene der Stadt Groningen en Johanna Tiassens

Ze heeft nog een jongere broer Memmius Ubbo.

De familie Elama heeft een lange stamboom die terug gaat tot vroeg 1400.

Zij komen van de Elamaheerd, Uithuizen. De Allersmaheerd te Ezinge is door vererving ook in het bezit van de Elama's geweest. Een van haar voormoeders, de schoonmoeder van Abel

Eppens, kroniekschrijver en balling om het geloof, was een 'olde matroen van older geslechte' en kon haar voorouders tot 1470 exact reconstrueren.

Op zijn huwelijksdag is Christophorus 38 jaar oud.

Gezina Catalina is dan ongeveer 28 jaar.

Na hun huwelijk betrekken ze de pastorie in Finsterwolde en vangt het kerkelijke werk voor Christophorus aan. Hij is al 11 jaar dominee in Velge(=Vellage) geweest.

In 1730, op de laatste dag van het jaar, word hun eerste kind gedoopt, een zoon genaamd Rudolphus in 1734 op 22 augustus krijgt hij een zusje, Johanna en twee jaar later op 5-4-1736 nog een zusje,

* Rudolphus 31-12-1730- 03-05-1738
* Johanna 22-08-1734
* Engelina Al(d)egonda 05-04-1736

Christophorus Eijssonius is op een verdeelde stem beroepen naar Finsterwolde.

Zijn opponent ds. Costerus had 12 stemmen en Christophorus 21 stemmen.

Het is verwonderlijk en geeft te denken dat de kerkenraad haar stemmen gaf aan Costerus en de buiten collatoren, degene die niet in Finsterwolde woonden maar alleen land bezaten, voor Eijssonius kozen. Vaak hadden de buiten collatoren familiebanden met de dominee van hun keuze. Dat was ook hier het geval, tante Anna Margarieta en tante Waldrikje waren rijke boerendochters uit de omgeving. Wij zouden nu zeggen: "Er is flink gelobbyd."

De toelating tot de classis is moeizaam gegaan.

Hoewel in de boekzael gesproken wordt van zijn eigenschappen in de ommeegang, als vriendelijkheid, liefderijkheid, oprechtheid en goedmoedigheid komt hier een ander beeld naar voren. Overtuigd van eigen gelijk en een beetje stug en vasthoudend. Op 5-10-1728 verschijnt ds. Eijssonius op de classis met het beroep van Finsterwolde en het testimonium van zijn examen, afgelegd op de coetus (vergadering van de classis) te Emden

Er wordt een opmerking gemaakt over de datum van het examen. Hij is al sinds 8-8-1717 predikant te Velge maar het peremptoir (kandidaats) examen is pas in 1728 afgelegd.

De classis komt tot de conclusie dat zij dit beroep niet kunnen goedkeuren.

Ten eerste omdat ds. Eijssonius geen ontslag heeft ingeleverd van zijn vorige gemeente en ten tweede omdat hij het peremptoir examen pas aflegde nadat hij beroepen was te Finsterwolde en ook waarschijnlijk al had aangenomen, in ieder geval de intentie had dit te doen.

Volgens de regels had hij het examen in de classis Oldambt en Westerwolde moeten doen.

Dit wordt nu opnieuw van hem verwacht, de kosten bedragen f. 75.00 als hij bereid is zonder de gedeputeerden van de synode het examen af te leggen en f. 100.00 als zij wel aanwezig moeten zijn.

Een maand later heeft hij de ontslagbrief ingeleverd en wordt verder over de situatie gesproken. Hoewel hij er onderuit probeert te komen is hij toch bereid om het examen af te leggen.

Er wordt een examencommissie vastgesteld.

Er is echter eerst een gesprek tussen de leden van de synode en de leden van de classis. Ds. Eijssonius heeft de synode op de hoogte gebracht van zijn wederwaardigheden.

De synodeleden bepalen dat, hoewel de regels anders zijn, zijn goede gaven (hij was immers cum laude afgestudeerd) en bekwaamheden in zijn voordeel werken en zij zien ook de bereidwilligheid om zich te onderwerpen aan het examen.

Daarom zien zij zich verplicht om hem vrijwillig van dit examen te ontheffen.

Ds. Eijssonius ondertekent de papieren en wordt toegelaten tot de heilige predikdienst. Er wordt wel een brief naar Emden gestuurd met het verzoek om voortaan geen examens meer af te nemen van predikanten die elders een beroeping hebben aangenomen opdat er geen inbreuk wordt gemaakt op geldende regels.

Nadat dit is geregeld wil ds. Eijssonius zijn plaats in de classis innemen. Maar waar moet hij zitten?

In het reglement van de classis is bepaald dat elke broeder naar zijn rang gaat zitten om zo naar beurt te kunnen spreken. Sprak men voor de beurt dan betaalde men 3 stuivers boete!

Ds. Eijssonius is pas in de coetus in Emden aangenomen na zijn peremptoir examen, dus in 1728. Dit is de datum van waaraf de vergaderde broeders gaan tellen. De 11 jaren in Velge worden niet meegeteld, terwijl het Reglement Synodaal uit 1665 zegt dat de rang wordt bepaald door de tijd dat de predikant in de heilige bediening is geweest.

Of ds. Eijssonius tevreden was met zijn plaats vertelt het verhaal niet.

Als je op de laatste stoel zat, was tijdens de vergadering alles al gezegd over een bepaald onderwerp voordat jouw spreektijd begon...

Maandelijkse uitsneden of boekzaal der geleerde wereld deel 61:

"Naar lichaam was zijn eerwaarde met een zwaar gehoor bezocht doch dit stelde hem niet buiten staat om zijn gemeente met catechiseren en prediking te stichten. En dit gebrek wierde door een

schrander verstand, veerdig oordeel en sterk geheugen maar bovenal door de genadens welk door de Heere in zijn eerwaarde gelegen hadde, rijkelijk vergoed.”

Waarschijnlijk is in de loop van zijn leven het gehoor van Christophorus achteruit gegaan. Als hij bij zijn geboorte al doof of slechthorend was heeft hij niet of nauwelijks kunnen praten, dat zou zijn kans op een predikantsplaats wel erg verkleind hebben.

In de periode dat Christophorus dominee is in Finsterwolde heeft hij heel wat mensen moeten begraven.

Oude mensen, (een vrouw van 90 jaar was zo oud dat zelfs haar leeftijd opgetekend is) maar ook heel veel kraamkinderen en kraamvrouwen. Wat opvalt is dat er heel veel tweelingen geboren worden en dat de meesten daarvan sterven kort na de geboorte.

In 1732 was er in het voorjaar, van maart tot juni, een pokken epidemie die aan 21 kinderen het leven kostte. In 1738 heeft hij zijn eigen zoon Rudolphus van 7 jaar oud in het graf moeten leggen, hij overleed aan de pokken tijdens de pokken epidemie die toen alweer heerste, nog 14 kinderen stierven in dat voorjaar aan deze besmettelijke ziekte.

In de twee jaar dat zijn broer Henricus in Ammerstol woonde en werkte als predikant heeft zijn bekering plaatsgevonden, wat in 1711 resulteerde in een boekwerkje waarin hij deze bekering beschrijft:

- De gemetamorphoseerde predikant of zijne wonderlijke bekeering -

Op zich heel bijzonder, want de volgorde is toch meestal andersom, eerst bekeering en daarna theologie studeren.

Toch moeten we dit gegeven in een ander perspectief zien.

Na de reformatie en de beeldenstorm waarvan de verhalen de mensen nog levendig voor ogen staan, gaan, eind 1600, de dominees onvermoeibaar voort met mensen bekeren tot de gereformeerde samenleving.

Het katholicisme was op verschillende plaatsen uitgebannen. Toch ontbrak er iets in de beleving van sommige denkers: Het wandelen met Jezus.

Er was een ommekeer aan de gang waarvan Henricus Eijssonius een van de eerste was die luid en duidelijk verkondigde wat Jezus in zijn persoonlijk leven te weeg bracht. Het piëtisme werd geboren. Of hij zijn tijd alleen besteedde aan het schrijven van het boek en daarnaast nog predikte, catechiseerde en/of bezoekwerk deed is moeilijk te achterhalen.

De inscriptie in de kroonluchter zegt; “Door de talryke catichisatie van d^{us} Henricus Eijssonius..” maar in het kerkeraadsboek heeft hij helemaal niets geschreven, er restten slechts lege bladzijden toen hij naar 's Gravendeel vertrok, volgens onderzoek van Cor Hamoen.

Er hangen twee van deze koperen kroonluchters in de kerk van Ammerstol .

Op de bol zijn ze voorzien van een schenkingsinscriptie.

Op de ene kroonluchter staat:

Voor de grote liefde en moeyte van jufvr. Engelina Speringa wed. van de hr. Profes' Rud.Eijssonius. angewend tot onderwys van de inwoonders alhier en door haar en enige uyt hare 74 leerlingen tot hare eeuwige gedagtenis en hertelyke dankbaarheid deze kroon geschonken a° 1709.

En op de andere:

Door de talryke catichisatie van d^{us} Henricus Eijssonius is deze kroon verzameld en ten dele geschonken door de heer Uco Eijssonius en jufvrouw Elberdina Zuijlmans zyn huysvrouw anno 1709

Broer Uco Sparringa, de twee jaar oudere broer van Henricus is in krijgsdienst geweest.

Was vaandrig in het regiment van de Heer overste Wighers, commandant van de Nieuweschans.

Hij trouwt met E(e)lberdiena Suilmans op 24- 12-1708 in Groningen

Hoe oud hij geworden is, is niet bekend. Het overlijden moet voor 1746 zijn geweest, dan hertrouwt Eelberdina. Er is nog een document bewaard gebleven dat Uco in 1722 de grafrechten in de A- kerk te Groningen overneemt van Johanna Hoedenborgh, *haar in scheidinge ten dele gevallen*. Dus geërfd.

Uicco Eijssonius vaendrigh int regiment van de Heer overste Wighers van Groningen,ps, en juffer Eelberdina Suilmans van Bonda, volgens attestatie van de Heer Pastor Edzardus Sparringa in dato den 24 december 1708: Hij van een attestatie gepasseert na Bonda

Uco en Eelberdina zijn getrouwd door Uco's oom.

Schoonzus Eelberdina is dus afkomstig uit Bonda, gemeentelid van Edzardus Sparringa én verwant aan zijn vrouw Waldrickje. Ze is een nichtje, dochter van Waldrickjes jongste broer die de naam van zijn moeder aangenomen heeft. Ze is gedoopt in Beerta op 04-09-1686 als Eelberen Suijlmans.

Dochter van Johan Suijlmans Nantkes, kerkvoogd te Bunde en Heijlena Hoedenborgh.

Eelberdina trouwt na de dood van Uco met ds. Georgius Hijl, wedⁿ. van Hemma Maria van Peer op 03-07-1746. Ze was toen 50 jaar oud.

Georgius Hijl, predicant tot Woldendorp van Nieuwolda ps: en Eelberdina Suilmans wed.van de vaandrig U. Eijssonius van de Berta proqua de Hr. Pastor Folkers als swager.

Gecopuliert door ds. Brucherus predicant tot Appingedam. Hiervan attestatie gepasseert

De dominee die het tweede huwelijk ingezegend heeft is Ds. Joh. Christophorus Brucherus hij is in tweede echt getrouwd met Alegonda Eijssonius, zus van Uco.

Beide zusters van Eelberdina zijn ook getrouwd met predikanten.

Haar zus Tjaddina is getrouwd met Frans Frederik Folckers, predikant te Noord-Laren en Groningen.

Zus Helena trouwde met Phoebus Themmen, predikant te Nieuw Scheemda.

Vreselijk veel namen, maar kort gezegd Engelina, Eelberdina en ook Uco zijn vertrouwd met het leven van een predikant.

Zowel bij Henricus als Uco heb ik geen kinderen gevonden.

Wat ik denk is dat Engelina, als weduwe, voor het huishouden is gaan zorgen bij haar vrijgezelle zoon in zijn eerste gemeente te Ammerstol, de andere kinderen zijn het huis al uit, getrouwd of studeren zoals Christophorus in Leiden. En dat later of misschien tegelijkertijd Uco en Eelberdina ook naar Ammerstol zijn gegaan. Eelberdina is vaak lange tijd alleen als het leger strijd voert en wat is dan handiger dan je schoonmoeder en zwager helpen en gelijk woonruimte te hebben? Uco is wellicht gewond geraakt in de strijd en moet revalideren of leren leven met beperkingen, waar kan het dan makkelijker dan bij je moeder en je vrouw die goed voor je zorgen en je broer om in verloren uurtjes pittige discussies mee te voeren?

Deze laatste alinea is echter een aanname, er is in Ammerstol geen archief voorhanden.

In 1712 was de strijd tussen aanhangers van ds. Coccejus en ds. Voetius volop aan de gang. Baltasar van Gravenbigt, schoolmeester uit Nieuwpoort, zelf cocksiaan schreef over de gereformeerde piëtisten in de Alblasser- en Krimpenerwaard. De predikanten van deze richting, hielden in zijn ogen, de Zuid Hollandse eilanden in hun greep met hun 'vieze dweperijen'. De predikanten waren welbespraakte, charismatische predikers. Ze preekten over bekering en wedergeboorte, diepe religieuze ervaringen en een wonderbaarlijke ommekeer in het leven van de mens en brachten hiermee angst en onrust onder het volk. Want als je deze ommekeer niet meemaakte was je verdoemd...

Een collega predikant uit Lekkerkerk schreef een smaadschrift tegen het piëtisme en ds. H. Eijssonius verweerde zich tegen deze collega en de schoolmeester met drie brieven en bijgevoegd een bundel predicaties van eigen hand.

Ook ds. Gerardus van Schuijlenburg uit Molenaarsgraaf was overtuigd piëtist.

Diverse keren werd hij op de vingers getikt door de classis maar het kerkvolk droeg hem op handen.

Hij vertrok in 1716 naar Tienhoven(U) waar ds. H. Eijssonius hem heeft opgezocht samen met zijn vriend Sicco Tjaden die hij kende vanuit Groningen en in zijn studententijd in Leiden weer tegenkwam. Sicco werd, na aanvankelijk een fel tegenstander te zijn van de bevindelijkheid een groot voorstander na een bezoek aan Henricus Eijssonius, en ging als predikant aan het werk bij de veenarbeiders in Pekel A, Boven Pekela. Hij schreef dagboeken vol en ook brieven zijn bewaard gebleven zodat we veel weten van zijn leven, dat door een broze gezondheid en de slechte lucht in het veen vroeg eindigde.

Hij werd amper 33 jaar oud. Ds. W. Schortinghuis tekende voor zijn rouwklacht: Lijktranen, 13 coupletten geheel op rijm. Uitgegeven door Gesina Elama in 1726.

Het piëtistisch reveil, wat zich afspeelde in Groningen, Drenthe en het aangrenzende Duitse Rheiderland, wat cultureel eigenlijk één gebied vormde met Oost Groningen, werd geleid door goed opgeleide, mystiek bezielden dominees. Het mag dus geen wonder heten dat Ds. Henricus Eijssonius in Bunde terecht komt. Vlakbij de geboortegrond van zijn voorvaderen en de grond waar zijn gedachtegoed kan uitgroeien en gedijen. Omringd door broeders in de leer en zijn eigen broer die in Finsterwolde het evangelie verkondigt. In Ostfriesland werd Nederlands gesproken totdat tussen 1830 en 1870 het Nederlands stap voor stap wordt vervangen door het Hoogduits. Al rond 1530 toen veel protestanten uitweken naar Emden werd de Nederlandse taal de voertaal. Emden is een belangrijk bolwerk voor gevluchte calvinisten die daar veilig zijn voor de inquisitie. De Synode van 1571 werd ook in Emden gehouden en Ostfriesse gemeenten betrokken hun predikanten van de Groninger universiteit. Op veel preekstoelen in Ostfriesland ligt nu nog een Nederlandse statenbijbel.

De piëtisten verenigden zich in conventikels(besloten gezelschappen) waar onder leiding van een lekenprediker gebeden werd, liederen gezongen en preken werden gelezen van bevindelijke dominees. Samen met Henricus raakt Christophorus onder de indruk van een zogenoemde 'dweper. Römling. Ook ds. Wilhelmus Schortinghuis vindt medestanders in de gebroeders Eijssonius. Schortinghuis komt op voor bevindelijke kennis tegenover letterkennis en zegt heel duidelijk en klaar; "een ervaring buiten en zonder het woord van God ken ik niet."

De vijf nieten van Schortinghuis zijn beroemd, ik wil niet, ik kan niet, ik weet niet, ik heb niet, ik deug niet. Deze nieten omkleden de negatieve wijze waarop Schortinghuis theologiseert.

De bevindelijke beweging groeide snel vooral door toedoen van boeren en middenstanders.

Maar ook boerenarbeiders en dagloners gingen zich zorgen maken over het leven na de dood.

Want.., wat als je nu niet uitverkoren was? Het hellevuur was je voorland.

De mensen gingen zich stemmiger kleden , gedroegen zich ingetogener, feesten bij geboorte en huwelijk werden nog net niet afgeschaft maar toch wel ingeperkt.

Men verzette zich tegen bijgeloof, onzedelijkheid, en zeker tegen oneerbiedigheid en vloeken. De kerken waar een bevindelijke dominee preekte konden 's zondags rekenen op veel bezoek. Maar waar de kerken vol zaten op gewone zondagen was hij bijna leeg op avondmaalszondagen omdat niemand de indruk wilde wekken de geloofsvragen te licht op te vatten.

Dit heeft vooral in Ostfriesland geleid tot avondmaalsmijding.

Dat hebben wij, als vrouwenvereniging Beerta pas nog ervaren toen we op bezoek waren voor de grensoverschrijdende ontmoeting bij de Frauenkreis Vellage en Kirchborgum en ons onderwerp van die middag was: de avondmaalsviering, wat zijn de overeenkomsten en wat de verschillen..

Ds. Gretchen Ihmels vertelde met pijn in het hart dat nog steeds trouwe gemeenteleden op een avondmaalszondag niet in de kerk komen.

Wellicht is dit ook de reden waarom er tijdens al de jaren dat Christophorus dominee was in Finsterwolde maar 6 mensen ingeschreven staan als 'aangenomen tot het heilig nagtmaal,' en niet dat hij lui was, hooghartig of de mensen niet enthousiasmeerde. Het was het gedachtegoed van de tijd waarin hij leefde.

Hij is immers niet voor niets 16 jaar in Finsterwolde gebleven.

Bij het overlijden van hun ouders, amper 3 maanden na elkaar zijn de dochters nog maar 11 en 9 jaar oud.

Zijn dochter Johanna trouwt 1759 met ds. Rudolphus Bruiningh afkomstig uit Emden, predikant in Wetsinge en Sauwert. Hij was weduwnaar met een dochter. Tot 1766 blijven zij in Wetsinge dan wordt Bruiningh beroepen naar Emden. Bij de geboorte van Johanna's tweede kind is de vader al overleden.

Engelina Allegonda trouwt niet. Zij is in Wetsinge door haar zwager tot lidmaat 'op belijdenisse' aangenomen en toegelaten tot het heilig avondmaal in 1762.

Beide zussen zijn begraven in de Der A kerk in Groningen

Zie onderstaande advertentie van 13 febr. 1815 met een foutieve naam.

Der a kerk GRONINGEN, benoodigd zijnde, tèn dienste van gemelde Kerk, de navolgende GRAVEN, in dezelve gelegen,

op naam van Jufvrouw JOHANNA EYSSONIUS, Huisvrouw van den Heer Predikant BRUNINGA, en deszelfs Zuster ENGELINA JOHANNA EYSSONIUS.

Roepen bij dezen op de Eigenaren of Regthebbenden van gemelde Graven, en dat wel voor of uiterlijk te eensden Maart 1815 ,om met hunnen Ondergeteekenden Boekhouder, wonende op Munnikeholm I ettar 7 No « in Persoon of door hunne Gevolmagtigden, te spreken over den Verkoop of Verruil

Groningen, den 13 Februarij 1815